

KERTINĖ PARAŠTĖ

Landsbergis televizijoje

Dar vis gyvename prezidento Vytauto Landsbergio viešnagės Chicago'je išpūdziais. Tai buvo nuostabi savaitė. Kasdieną galėjome matyti Landsbergį televizijos ekrane ir miesto dienraščių puslapiuose. Klausėmės ramiai apie Lietuvos kelią nepriklausomybės kalbančio prezidento gausybėje televizijos programų. Jis dalyvauja ABC „This Week with David Brinkley“ sekmadienio ryto programoje, visą pusvalandį kalbasi su John Callaway „Chicago Tonight“, šnekasi su Deborah Potter CBS „Nightwatch“ programoje (trečią valandą ryto), atsakinėja į taiklius Sondra Gere klausimus National Public Radio programoje. O kur tie dar mūsų nematyti: pasikalbėjimas su Chicago'ės CBS žvaigždė Walter Jacobson, su lenkų ir rumunų televizijos reporteriais. Landsbergis matomas visų kanalų žinių programose (net ir ispanų kalba stotyje). Štai dar ir per Sekminės galėjome klausytis Landsbergio ir Chicago's Tarptautinio teatro festivalio organizatoriaus, Lietuvos teatro draugo, Bernard Sahlns, kurie šnekėjosi su 50-ojo kanalo programos vadovu Aaron Freeman. Vadovas programos galė nepaprastai jautriai surišo Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą su Martin Luther King žodžiais tiems, kurie Amerikos juoduosius piliečius ragino eiti palengva, savo teisių siekiant.

Iš kur tas susidomėjimas Landsbergiu ir Lietuva prezidento viešnagės Chicago'je metu? Atsakymas susideda iš trijų dalių. Pirmiausia, pati Lietuva po Kovo vienuoliktosios ir Sausio tryliktosios yra pasaulio gerbiama ir ja domimasi. Antra, tai yra paties Landsbergio didelis nuopelnas. Jis yra įdomus, savo mąstysena ir jos išraiška kitus patraukiantis ir pagarbą keliantis žmogus, o ne standartinis politikas. Trečia, daug kredito reikia duoti ir tiems asmenims, kurie talkino, ruošiant prezidento viešnagę Chicago'je. Tokio masto pasirodymas radijo ir televizijos bangomis bei spaudos puslapiuose neatsitinka savaime. Tam reikalingi ryšiai, kuriuos nutiesti gali palengvinti publicistikos darbe įgūdė žmonės. Todėl akylus viešų prezidento Landsbergio susitikimų stebėtojas galėjo matyti Jay, kuris rūpinosi tų susitikimų paruošimu, Tom, kuriam buvo svarbu renginių politinis kontekstas, ir Norton, kuris, būdamas ilgametis žurnalistas, naudojo savo patirtį paruošti prezidentą kuo efektyviausiai atsakyti į pašnekovų keliamas temas. Be šių vyrų intensyvaus darbo Lietuvių Bendruomenės sudarytas viešnagės rengimo komitetas būtų gavęs gal tik dešimtąją dalį to milžiniško spaudos ir televizijos dėmesio Lietuvos Respublikos prezidentui.

Bet nežiūrint, kokie gabūs publicistai ar kelio lygintojai, pats Vytautas Landsbergis yra galutinai atsakingas dėl savo viešnagės pasisėkimo. Jis iš JAV išvažiavo

ja daug geriau čia pažįstamas, negu atvažiavo. Buvo svarbu, kad jis kalbėjosi su JAV prezidentu, bet dar svarbiau, kad jis tiesiogiai kalbėjosi su amerikiečiais per jų televizijos ekranus. Tad čia buvo ypač svarbu, kad jis kalbėtų angliškai. Ir tai ne tik dėl to, kad šiuo metu anglų kalba yra pasaulinė kalba, ta „lingua franca“, kuria prieš kelis šimtmečius buvo lotynų kalba, o dar šio šimtmečio pirmojoje pusėje prancūzų kalba. Dar svarbiau: prezidentas, kalbėdamas angliškai, užmezga daug artimesnį ryšį su klausytoju. Jei artimoje ateityje daug kartų matysime Landsbergį Vakarų televizijos ekranuose, tai dėka to, kad jis šioje viešnagėje kalbėjo angliškai. Iš tikrųjų net nebuvo pasirinkimo ar kalbėti per vertėją — pavyzdžiui, David Brinkley programa kėlė sąlygą: arba prezidentas kalbės angliškai, arba jis nedalyvaus programoje.

Jei skaitytojas spėja, kad Landsbergis šioje kelionėje tapo televizijos asmenybe, tai šventa teisybė. Tie žiūrovai, kurie jį matė ir klausėsi televizijos programose (o juos galime skaičiuoti milijonais), dabar pažįsta Landsbergį. Jie žino, kad Lietuvos Respublikos prezidentas atrodo, kaip profesorius turi atrodyti. Jis kalba apgalvotai, susitelkęs, neskubėdamas, nebijodamas klaidų. O tačiau jis šiltas žmogus, kurio tikėjimas lietuvių tauta labai ryškus. Štai momentas iš pasikalbėjimo su John Callaway „Chicago Tonight“ programoje. Callaway: „You have no army...“ Landsbergis (atsidūsta): „Almost, ... but I have — we have each other, our people...“ Callaway: „You have the people...“ Landsbergis: „Yes, it is a power more strong than any army.“ Angliškai jis kalbėjo gerai — jo kalba tikrai gali konkuruoti su užsienio politikų ir žurnalistų kalba, kurią dar neseniai tiek daug kartų girdėjome karo Persų įlankoje metu. Tai, kad gali iš akcento pajusti, jog jis ne amerikietis, nei kiek išpūdzio nesumažina — atvirkščiai, tik patvirtina klausytojui, kad tai kitos valstybės galva.

Landsbergio viešnagę Chicago'je gal privers mus susimąstyti, ar iš tikrųjų užsienio politikui yra oriau kalbėti savo kalba, kurią paskui išverčia vertėjas. Tai praktikuoja rusai, kai kurie (ne visi) vokiečiai. Tačiau palyginkime Landsbergį televizijoje su tą patią savaitę matytu ir girdetu gruzinu Ševardnadze, kuris kalbėjo rusiškai, o jo kalbą vertė gerai anglų kalbą valdąs vertėjas. Ševardnadzė atrodė tolimas, svetimas ir medinis. Tuo tarpu Landsbergis paliko įspūdį, kad jis prieinamas ir giliai savo rūpesčius pasiryžęs Amerikai perteikti tolimo, bet svarbaus krašto atstovas. Landsbergio draugiškas įvaizdis išliks ir jo kelionei pasibaigus. Ir šis įvaizdis padės toliau lenkti daugelio amerikiečių simpatijas Lietuvos naudai.

a. a. II.

Tiktai nepasitraukit iš laisvės kelio...

VYTAUTAS
LANDSBERGIS

Šiame „Draugo“ kultūrinio priedo numeryje spausdinamas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio programatinės kalbos išėjimo lietuviams Amerikoje tekstas. Kalba buvo pasakyta šių metų gegužės 12 dieną Maria High School auditorijoje, Chicago'je. Už magnetinės juostelės su kalbos įrašą paskolinimą dėkingi esame „Margučio“ radijo programos vedėjui Petrui Petručiui. — Red.

Ačiū jums, brangūs žmonės, mieli tautiečiai ir Lietuvos bičiuliai. Ačiū už tą pasveikinimą, už tą dėmesį, kuris yra per daug nukreiptas į vieną žmogų. Aš tą sakau, labai gerai žinodamas, kaip yra iš tikrųjų. Jūs čia minit pavarde, sveikinat mane. O aš galvoju apie tuos žmones Lietuvos kaimuose ir miesteliuose, su kuriais kartais, kai turiu laiko ištrūkti iš Vilniaus, iš Aukščiausiosios Tarybos, susitinku irgi tokiose salėse arba miestelių aikštėse. Ir kalbam apie tai, kas ten mums rūpi kiekvieną dieną. Tie žmonės sako: „Pirmininke, nesirūpinkite, duonos Lietuvoje užteks. Neklausykite, kai sovietai gsdina naujom blokadom. Mes užauginsim tos duonos. Tik-tai nepasitraukit iš laisvės kelio.“

Aš galvoju apie tuos žmones, kurie patys dabar negali paaiškinti, kodėl jiems visai nebuvo baisu, kai greta jų krito automatų serijomis pakirsti, ir juos nunešė — sužeistus arba nušautus — į greitosios pagalbos mašinas, tie patys vėl bėgo atgal užimti savo vietos aplink radijo ir televizijos bokštą, žinodami, kad jie gali būti sekančios aukos. Apie tuos žmones, kurie po to, kai bokštai ir televizijos ir radijo rūmai buvo užimti, skubėte skubėti prie parlamento, nes žinojo, kad ten bus lemiamas smūgis. Yra faktas, paliudytas mano pažįstamų, kad jų draugas buvo netekęs sąmonės prie televizijos bokšto nuo tanko kanuolės šūvio

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis priima ovacijas, kurias jam kėlė keli tūkstančiai susirinkusių jį sutikti Midway aerouoste, Chicago'je, šių metų gegužės 11 dieną.

Jono Kuprio nuotrauka

ir atgavo sąmonę prie parlamento — pats atėjo. Kažkas vedė, ir ne į ambulatoriją vedė, ne namo, vedė ten, kur reikia būti.

Todėl iš tikrųjų, ar būčiau aš, ar kuris kitas žmogus tame poste, kuriame esu, jis nieko negalėtų padaryti, jeigu tie Lietuvos žmonės nebūtų visiškai pasiryžę ir labai aiškiai suvokiantys, kas yra svarbiausia. Ir turintys didžiulę gyvenimo išmintį. Kaip bokštai ir televizijos ir radijo rūmai buvo užimti, skubėte skubėti prie parlamento, nes žinojo, kad ten bus lemiamas smūgis. Yra faktas, paliudytas mano pažįstamų, kad jų draugas buvo netekęs sąmonės prie televizijos bokšto nuo tanko kanuolės šūvio

derybas? Ir kokios čia turi būti ilgos derybos? Taip, kaip jie atėjo, taip tegu ir išeina. Arba kita močiutė rašo: „Vaikeliai, tik jūs ne truputėlio nesitraukit. Žinokit, jeigu jūs patrauksit koją per pusę žingsnio atgal, tą vietą jie tuoj užims.“ Arba dar laiškas, kurį aš padėjau į seifą, kokiam nors būsimam muziejui. Rašo moteris, taip, matyt, skaudžiai atsiprašydama, kad ji invalidė, kad ji nieko neturi, kad ji tikrai tris rublius gali atsiųsti Lietuvos nepriklausomybei.

Cia gerbiamas kunigas Vaišnys ir mielas konsulas ponas Kleiza susiejo šios dienos susitikimą su Motinos diena, paminėdami mūsų motiną Lietuvą. Mes apie tai

kalbėjome prieš savaitę. Lietuvoje Motinos diena yra pagal seną tradiciją pirmasis gegužės sekmdienis. Ir kalbėjome dar savaitę prieš tai, svarstydami, kaip reikia surengti Lietuvos žmonių pasitarimą mūsų tradicinėje vietoje, Vilniaus Vingio parke. Ir kad yra nelabai patogus laikas. Vieniems rūpi bulves sodinti, nes vis dėlto kas pasisodins bulvių sklypelyje ar darželyje, tai ir blokada ne tokia baisi. Ir Motinos diena, ir išvakarės šeštadienis. Ir daug žmonių gyvena dabar Lietuvoje ne savo tėviškėse ir lanko kapelius, tai diena gal ne visai patogi, kad daug kas atvažių. Bet mes taip pat pagalvojome, kad atidėt nėra galima, ir paraginsim žmones, kad kas gali paskirti tą dieną Motinai Lietuvai ir atvažių į Vilnių. Ir atvažiavo du šimtai tūkstančių.

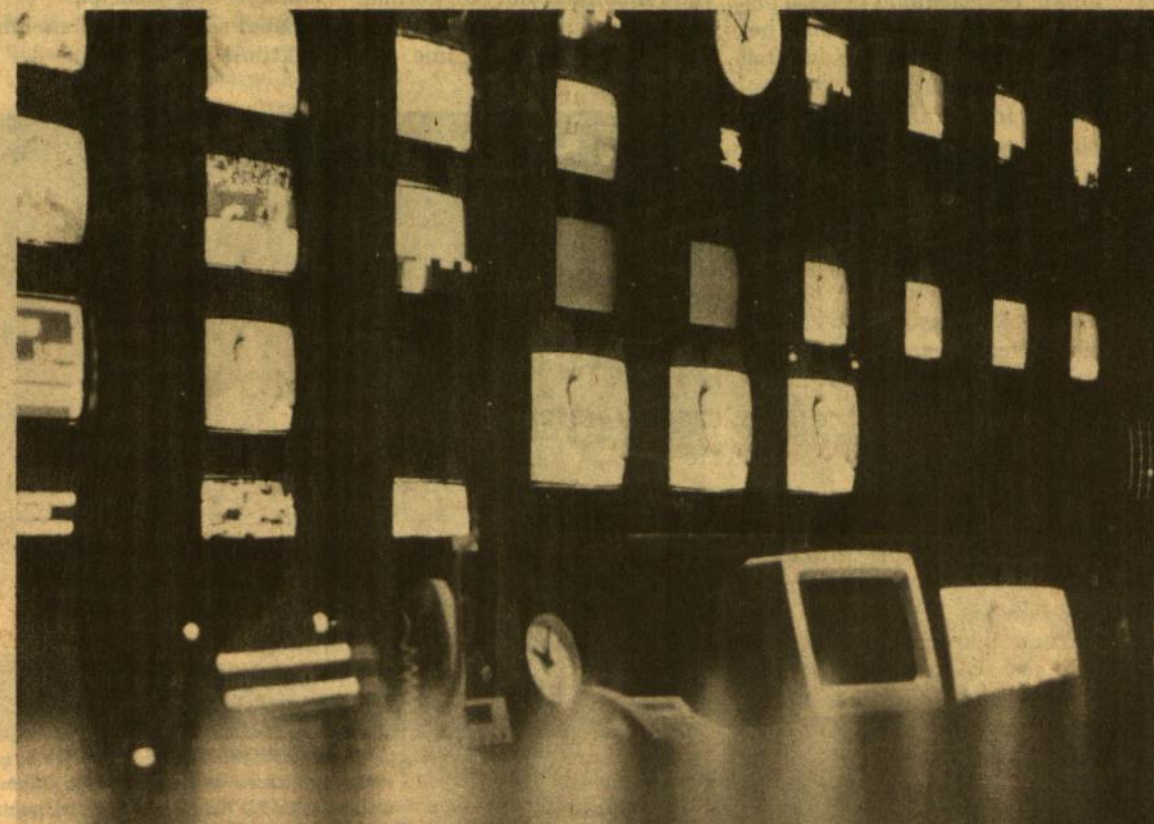
Kaip Lietuva gyvena

Ir mes kalbėjome tokiomis klausimais, kurie jums gali paaiškinti, kaip Lietuva gyvena iš tikrųjų kiekvieną dieną, nes tokie įvykiai kaip sausio tryliktoji — duok Dieve, kad jie nepasikartotų, kad tai būtų vienas atsitikimas. Bet jie gali kartotis. Tas galėjimas kartotis kybo ore kiekvieną dieną Lietuvoje. Ir labai daug galimybių turi nepriklausomybės priešininkai panaudoti įvairias priekabas ir mažesniems puolimams, ir gal tikėdamiesi atsakymo, kitokio pasipriešinimo, negu pasipriešinimas daina ir nešarvuota krūtine. Ir kad tada galėtų nusiaubti Lietuvą visa savo karine gėlia, sutriuškinti tai, ką turime.

O mes turime daug. Mes turime ne tik solidarumą ir Lietuvos žmonių paramą. Mes turime visą valstybės sistemą, kurią dar reikia pabaigti kurti, reikia

tobulinti, reikia įtvirtinti, bet kuri veikia. Ir kuri veikia kaip mūsų pačių valstybė, pagal mūsų pačių priimamus įstatymus, pagal mūsų laikinąją konstituciją. Ir aš tikiuosi, kuri veiks pagal tą būsimą konstituciją, kurią dabar rengiame, kurios koncepciniai apmatai, metmenys yra dabar paskelbti Lietuvoje, kad žmonės susipažintų, ir galų gale pasaulis, jeigu nori, matytų, kokią valstybę mes kuriame, koks jos yra modelis — demokratinė respublika — kokie principai, kokios žmonių teisės, tautų teisės, mažumų, socialinių grupių ir kitos yra garantuojamos.

Tai mes gyvenam savo Lietuvą. Kai kada stengiamės nekreipti — iš esmės, nekreipdami dėmesio — kad Lietuvoje yra svertima kariuomenė, kad sienos yra kontroliuojamos svetimų, ir nori nenori mums tenka gauti ne lietuviškai rašytas vizas ir praieiti tų kariškių aprobatas arba, žinoma, skrendant per kitą valstybę, per Maskvą, praieiti tam tikras procedūras. Tai yra tokie sąlygiškumai, kurie vidinei laisvei savaip tvarkytis savoje valstybėje jau nėra lemiantys. Kas nori, žinoma, gali sakyti: „Jie dar neturi visos valdžios, štai jų televizija užimta, o jie negali atsiimti.“ Kai kas sako, kad jeigu jie nekontroliuoja tos teritorijos dalelės, kurioje yra karinė bazė, svetimos kariuomenės garnizonas arba jos užimti Lietuvos pastatai, tai yra įrodymas, kad ta vyriausybė dar negali turėti diplomatinio santykių su užsienio šalimis. Tas, žinoma, yra dirbtinis argumentas, nes kiek yra atvejų, kada vyksta karas ir trečdalis ir pusė ir dar daugiau krašto teritorijos kontroliuoja svetima kariuomenė, kaip kad (Nukelta į 2 psl.)

Televizijos studijoje Chicago'je užrašomas pokalbis su Vytautu Landsbergiu CBS „Nightwatch“ programai — jį rodo ekranai dešinėje.

Julijus Izokaitytės nuotrauka

„Tiktai nepasitraukit iš laisvės kelio...“

(Atkelta iš 1 psl.)

Lietuvoje ir buvo 1919 metais ir 1920 metais iš dalies. O diplomatiniai santykiai buvo ir tada, ir tos pačios valstybės, kurios dabar abejoja, tada turėjo *de facto* apibrėžtus santykius su Lietuva.

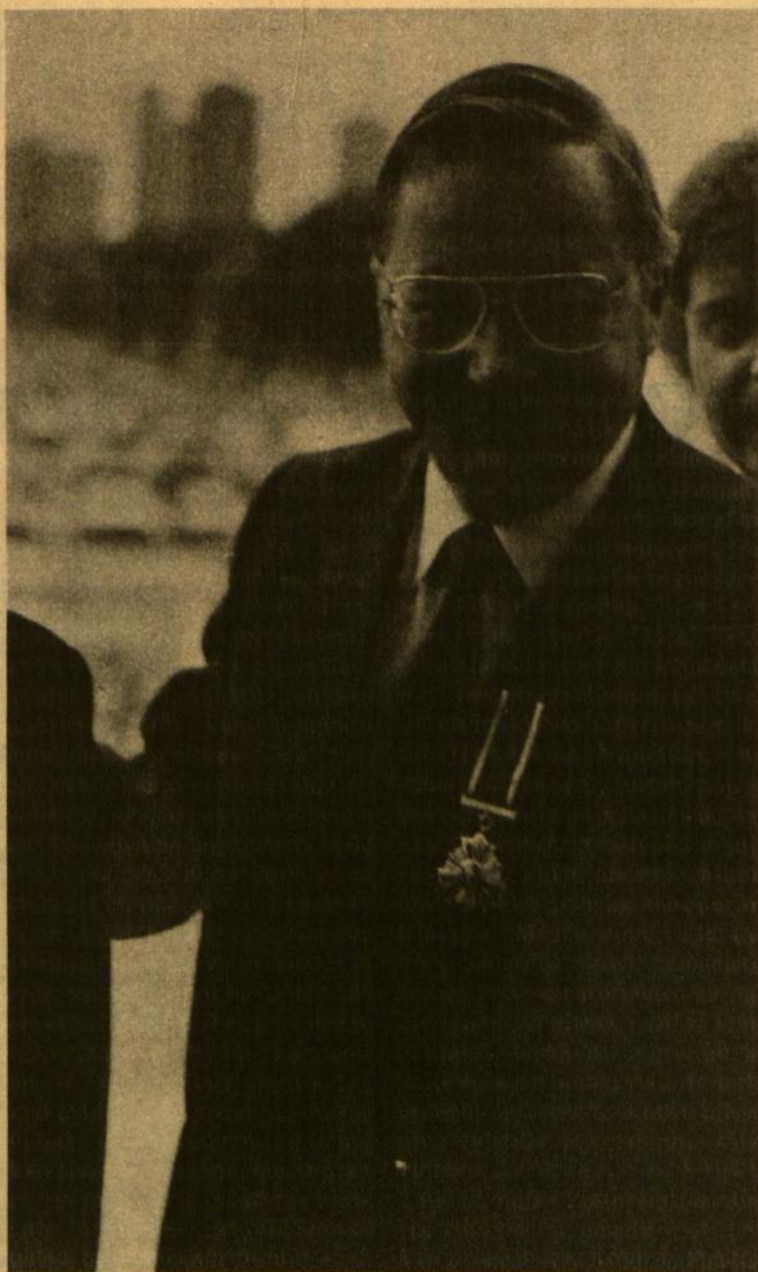
Ko mes norime

O jeigu kam kyla abejonių, kodėl kalbame apie karą, tai reikia priminti ir priminti, ir kiekvienas iš čia esančių tegu primena savo amerikiečiams draugams, kad Lietuvoje dar nesibaigė Antrasis pasaulinis karas. Tai, ko mes norime, galima pavadinti taikos sutartimi arba dalyvavimu sudarant europinę taikos sutartį. Jeigu mūsų didžiajam kaimynui tai pernelyg sprangus kšnis toks dalyko supratimas, aišku, mes galime pasirašyti abipusę draugystės sutartį kaip kaimyninės valstybės. Ir jį tai einame. Deja, einame daugiau iš vienos pusės, nes kita pusė, jei pajuda, tas tik smarkiai stumiama. O šiuo metu jos labai smarkiai nestumia. Bet tai jau yra tarptautinė politika, o aš noriu dar keletą žodžių pasakyti, kaip gyvena šiaudien mūsų Motina Lietuva.

Reformuodami mūsų valstybę, mūsų socialinį gyvenimą, mes dabar priėjome ypatingai svarbių darbų laikotarpį, etapą, tam tikrą ribą. Mes jau priėmėme arba diskutuojame, debatujame ir pastraipsniui primame įstatymus, kurie pakeis Lietuvos ekonominį, socialinį gyvenimą. Normalizuos, galima sakyti, desovietizuos jį. Tai ne tik yraėjimas į privačią iniciatyvą, privačią nuosavybę, rinkos ekonomiką tolimoj perspektyvoj, bet jau šiandien priimant reikiamus įstatymus. Ir jie mus padarys kitokia valstybe iš esmės, negu dar savo panašių problemų nesprendžianti Sovietų Sąjungos, įklimpusi nevykusio socializmo dogmose ir negalinti jų atsisakyti.

Nuosavybės teisės klausimai

Mes nelengvai svarstome ir tokią problemą, kuri yra iškilusi ir Vengrijoje, Čekoslovakijoje ir Lenkijoje, kaip nuosavybės teisės testinumą. Tos teisės pripažinimą mes jau esame padarę, pabrėždami, jog tai, ką atnešė 1940 metai, buvo ne tik valstybės mastu nusikaltimas ir neteisėybė, bet ir beveik kiekvieno, arba daugelio žmonių, atžvilgiu — neteisėybė, apiplėšimas, atėmimas vienokios ar kitokios nuosavybės ar kitų teisių. Mes turėjome didelių ginčų, diskusijų ir dėl principo: ar pripažinti tą nuosavybės testinumą po penkiasdešimties metų, kai daugelio buvusių tos nuosavybės turėtojų gyvų nebėra (gali būti paveldėtojai). Ir atsižvelgiant į tai, kad labai daugeliu atvejų tos nuosavybės nebegalima sugrąžinti, galbūt galima kompensuoti. O iš ko kompensuoti? Ir ar Lietuva kalta, kad ji turi kompensuoti? Jeigu buvo atimta, sugriauta, sudeginta? O, žinoma, tikėtis reparacijų, kad mums atlygins už visa tai mūsų brangus kaimynas, turbūt ir tikėtis nėra ko. Vėl kiti mūsų tarpe politikai sakė ir perspėjo: ar jūs žinote, kas pasidarys Lietuvoje, kai žmonės visi susipeš tarpusavyje? Ir tie, kurie turėjo nusavybę, ir tie, kurie dabar ją valdo. Kurie gal dabar namus pasistatė ant buvusios kito žemės. Buvo daug ir tokių tyčinių, propagandinio gasdinimo, ypač kaimuose: kad štai jūs keliasdešimt metų dirbote, suvartyti į kolchozus, mažai ką gaudami. O vis dėlto išlaikėt Lietuvą, išmaitinot. O dabar ateis iš miestų kokie nors buvusių žemės savininkų vaikai ar anūkai, pavarys jus šalin arba vėl jus bernais padarys. Ir tokia propaganda, jūs galite įsivaizduoti, gali turėti reikšmės ir poveikio.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis atvyksta į puotą Field Museum of Natural History.

Julijos Izokaitytės nuotrauka

Prelato Juozo Prunskio invokacija Lietuvos prezidentui Vytautui Landsbergiui pagerbti skirtoje puotoje 1991 m. gegužės mėn. 14 d. Field Museum of Natural History, Chicago'je

Ačiū Tau, Viešpatie, už didžiąją dovaną mūsų tautai — Vytautą Landsbergį, demokratiškai išrinktą prezidentą. Jis nuosirdžiai pasišventęs Lietuvos išlaisvinimui, nebijodamas rizikuoti savo laisve ar net gyvybe.

Palaimink, Viešpatie, mūsų draugus amerikiečius, kurie supranta pavergtos tautos kančią. Jie semia įkvėpimą iš Abraomo Linkolno, ir supranta, kad turi būti panaikinta ne tik pavienių žmonių vergija, bet taip pat ir tautų vergavimas.

Brangus Viešpatie, padaryk, kad nepriklausomybės gynėjų šauksmas, jų krauju išrašytas Vilniaus gatvių grindinyje, būtų išklausytas ir Lietuvai laisvę sugrąžinta.

Viešpatie, Tu, žiūrėdamas į Jeruzalę ir žinodamas, kad išibrovėlių bus tas miestas sugriautas, verkei. Tavo ašaros pašventė tėvynės meilę ir konsekravo laisvės gynėjus.

Palaimink, Viešpatie, draugystę tarp amerikiečių ir Amerikos lietuvių ir padaryk, kad mes būtume vieningi ne vien prie vaišių stalo, bet sujungtume jėgas ir siekdami laisvės bei nepriklausomybės Lietuvai.

Mes turėjome nelengvą svarstymų dėl to. Daug kas siūlė ir kitokių sprendimų, kuris būtų lengvesnis mums kaip valdžiai, sakysim, arba Lietuvos Respublikai kaip valstybei. Tai būtų pasakyti: brangūs žmonės, daug metų praėjo, esame neturtingi, neturime iš ko grąžinti, susitaikykim visi, ir pradėkime iš naujo. Bet ar tai nereikštų, kad mes padarome taip, kaip lengviau valstybei, ir esame šiek tiek panašūs į kokią nors socialistinę valstybę, ar kad net aprobuojame tai, kas buvo padaryta tada. Kad ir su atsiprašymais, kad ir su pripažinimais: buvo padaryta neteisėčiai, bet tegu jau taip neteisėčiai ir lieka. Kaip tada pasirodo vis dėlto mums tam tikri principiniai dalykai, mūsų nusistatymai? Na ir bandėme eiti ir bandome eiti tokiu keliu, kad pripažinome principą, nuosavybės teisės testinumą, bet kviečiam taip pat žmones suprasti, jei priimsime įstatymą taip, kaip dabar dėl jo ginčijamės pastraipsniui, kad, nesant savi-

ninku, pripažįstama ta teisė pirmos kartos palikuonims, bet nebūtinai tolesniems. Kad labai daugeliu atvejų tikrai kompensuosim, ir, suprantama, kompensacija negalės būti adekvati tikrai turėti vertei arba tokiai vertei, kokia šiandien būtų tos nuosavybės vertė. Todėl, kad neturim iš ko tiek kompensuoti. Bet nors dalis žmonių taps vėl šeiminingais savo turėto gero iki tam tikros ribos. Numatėm ribą žemei 50 hektarų, turbūt taip ir bus patvirtinta ar panašiai. Aš sakau, įvairūs yra sąlygiškumai, ribojimai, kurių mes negalime išvengti. Bet principą mes norim išlaikyti. Mes norime, kad tai būtų valstybė, kuri pripažįsta žmogaus teisę turėti savo namą, savo žemę, ją dirbti, palikti savo vaikams, perduoti, elgtis su ja kaip su savo nuosavybe ir būti piliečiu iš tikrųjų, kurio teises gina valstybė ir kuris gina savo valstybę.

Aš čia noriu kreiptis į jus. Jūs čia čikagiečiai beveik visi, bet šita proga noriu kreiptis apskri-

tai i išeiviją. Ir Lietuvoje yra nemaža atvejų, kada žmonės, galėdami pareikšti teisę į buvusią nuosavybę, nereikia jos arba net pareikia, kad jie nepretenduos. Arba jie neketina dirbti patys tos žemės, o mūsų įstatymo projektas būtent numato, kad žmogus, kuris turėjo nuosavybę, žemę, turėtų ją dirbti, kitaip jau bus pasitenkinta tik kompensacija. Tad yra nemaža atvejų, kada žmonės sutinka nepretenduoti: tegu tas, kuris jau pasistatė namus, kuris laukia, kada jam duos tą žemę, tegu jis gauna, tegu jis dirba, tegu jis būna naujas Lietuvos ūkininkas. Aš mačiau tokį Lietuvos ūkininką vienoje savo kelionių dabar neseniai. Užvažiuom aplankyti žmogų, kuris susitarė su buvusiu savininku, kad nereikš jam pretenzijų. Jis gavo 50 hektarų. Jis turi žmoną, keletą vaikų. Prisipirkęs jau traktorių, viskas ten verda, darbas rankose tirpsta. Seni pastatai atgyja. Jis pila kelią, jis jį asfaltuos, jis šulinį stato. Jis laimingas. Kaip kai kada juk pakalbėdavo: koks ten darbas kaime, kaip jie vargsta, kenčia. Mieste žmonėms lengviau: iš tarnybos pareina, televizorių žiūri. Todėl iš kolchozų, iš buvusios tos santvarkos bėgo žmonės į miestus — daug kur tik senukai liko. O žmogus nori dirbti žemę — jis grįžta į žemę. Ir jis yra laimingas. Ir jam nesvarbu, kiek valandų jis dirbs. Ir čia tas darbo vertės sugrąžinimas, apie kuri, negaliu tiksliai pasakyti prieš kiek metų, prabilo taip giliai, filosofiskai ir iš krikščionybės pozicijų Šventasis Tėvas Jonas Paulius II. Apie darbo dorovę, kurią atėmė modernus pasaulis, o tas vadinamas socializmas — ypatingai, ir kurią reikia žmogui sugrąžinti. Ir ji grįžta, kai žmogus dirba savo šeimai, savo artimui, savo kraštui, o ne nežinia kam tik tam, kad gautų algę ir po darbo žiūrėtų televizorių, kuris dar ir šlamštą koki rodo.

Sugrįžtančių laukiame

Tai štai kokių didelių reformų slenkstyje mes esame Lietuvoje. Ir aš jums galiu atvirai pasakyti, kad tarp tų visokių propagandų ir gasdinimų Lietuvoje yra nemaža ir tokių argumentų, kad štai „amerikonai“ sugrįš ir atims žemes, namus ir taip toliau. Aš manau, kad toks pavojus labai mažas. Aš manau, kad sugrįš tam tikra dalis. Ir gal sugrįš tie, kurie jau ne Lietuvoje yra gimę. Aš matau labai gražaus jaunimo, kuris atvažiuoja ir jam patinka būti Lietuvoje. Jis mato, kas ten vyksta. Žinoma, jaunimas linkęs į tam tikrą idealizmą, romantizmą, bet pajunta, kad ne pats svarbiausias dalykas yra komfortas ar patogumai gyvenimo, ar dar kas nors, bet pajautimas, kad tu pilnai gyveni, kadangi tu dalyvauji dideliame dalyke, gerame, dideliame žygyje dalyvauji. Aš žinau, kad daug jaunimo nori

Loyola universiteto konvokacijoje, Chicago'je, gegužės 11 dieną Vytautui Landsbergiui suteikiamas teisės mokslų garbės doktoratas. Prie mikrofono profesorius Bronius Jaselskis, vidury stovi Raymond C. Baumhart, S.J., Loyola universiteto prezidentas, ir Vytautas Landsbergis.

Julijos Izokaitytės nuotrauka

atvažiuoti jau šiemet dirbti i Lietuvą. Gal kai kurie atvažiuos keletui mėnesių, gal apsispręs.

Aš manau, kad nemaža panorės pagyventi Lietuvoje ir ilgiau. Ir pajusti tą bendros kūrybos džiaugsmą, su sunkumais ir su pavojais. Bet kuris nušviečia gyvenimą. Tai toks sugrįžimas. Ir bet koks sugrįžimas, bet kurio sugrįžimas — ir tų pagyvenusių žmonių, kurie klausinėja, kada jie galės gauti savo pensijas doleriais per bankus, per kokias nors tiesiogines sąskaitas, kad turėtų apsirūpinimą Lietuvoje ir galėtų ten, savo tėvynėje, pabaigti gyvenimo kelią. Visų mes laukiamie. Ir tai, ką aš paminėjau, kuo gasdina, mes to nebijome iš tikrųjų, bet būtų gerai, jeigu iš jūsų pusės irgi būtų tokių pareiškimų, kuriuos mes galėtumėm paskelbti, paaiškinti, kad nebūtų tų gasdinimų, apie kuriuos kalbame.

Lietuvos pilietybės klausimai

Kita vertus, aš taip pat žinau, kad pas jus irgi su tam tikru susirūpinimu ir susijaudinimu nuskambėjo mūsų pilietybės įstatymo aiškinimai ir pats pilietybės įstatymas, priimtas prieš dvejus metus. Toji vieta, kurioje jis sako, kad dviguba pilietybė Lietuvoje yra negalima. Aš manau, nors daug kam gali būti asmeniškai tai ne visai lengva suprasti, čia yra taip: jūs jaučiatės lietuviai ir Lietuvos piliečiai, čia dirbate dėl jos ir gyvenate dėl jos. O prieš karą išimtis buvo daroma Jungtinių Amerikos Valstijų piliečiams, buvo galimybė turėti antrą pilietybę. Kai kurios valstybės tą darė ir daro. Mes šiuo metu turėjome labai aiškiai parodyti, kad Lietuvoje neįmanoma visiškai kitokia dviguba pilietybė. Jūs labai gerai suprantate — kad ateina data, laikas, tai yra šių metų ruduo, kada kiekvienas bus arba Lietuvos pilietis, arba sovietų pilietis. Ir mes turime išlaikyti šitą principą.

Labai smarkiai ir dienomis, ir naktimis diskutavome dėl kai

kurių dalykų, nes norėdami fiksuoti, kad yra viena pilietybė — Lietuvos piliečiai, ką mes turime pasakyti žmonėms, kurie turi sovietų pasus? Ir mes patys, gal gale. Lietuviški pasai yra dabar ruošiami, spausdinami, mes juos įvesim. Bet tada mes padarėm tokį, tiems laikams — turbūt, sovietų politikų ir valdžios vyrų akimis žiūrint, išūlų — suformulavimą tame įstatyme, kad kol kas Lietuvos piliečiams leidžiama naudotis Sovietų Sąjungos pasais. Tam laikotarpiui, kuris buvo numatytas — dvejų metų, iki 1991 metų, rodos, lapkričio 3 dienos.

Nors truputį norėjau paaiškinti jums, kaip yra su mūsų požiūriais dėl pilietybės. Tam tikras ryšys taip pat yra tarp nuosavybės liečiančių dalykų ir pilietybės. Kai kurie jūs, ypač jaunimo atstovai, yra gavę Lietuvos pilietybę kaip antrą pilietybę. Mes taip išimti galime padaryti vienam kitam žmogui. Tą numato mūsų įstatymas. Bet tikrai išimti, nes kitaip, kaip aš jau jums aiškinau, mes susidurtumėm su labai didelėmis pilietinių santykių su Rytais problemomis. Ir tą barjerą taip pat turime pereiti. Mes žinome, kad nemaža, o net gal ir didžioji ne lietuvių tautybės žmonių Lietuvoje dalis yra linke gyventi nepriklausomoje Lietuvoje, net priimti pilietybę. Kai kuriuos, kurie abejoja, mes galime nuraminti, kad tas, kuris neturės Lietuvos pilietybės, nebus varomas, nebus skriaudžiamas. Žmogus su užsienio pilietyste, pavyzdžiui, su Sovietų Sąjungos užsienio pilietyste, taip pat bus apsaugotas konstitucijos ir mūsų įstatymų. Ir mes tikimės, aišku, ne be tam tikro nerimo, susijaudinimo ir panašiai, pereiti tą tam tikrą visų žmonių apsisprendimo barjerą Lietuvoje.

Kompromisai ar kapituliacija

Nors aišku yra tų, kurie yra kategoriškai prieš Lietuvos nepriklausomybę. Deja, yra jų ir lietuvių tarpe, nors juos būtų galima traktuoti taip, kaip Maironis

sakė: „O tu, kurs lietuviu tik vardą nešioji, / Bet dvasią užgniauztum tėvynės jaunos, / Žinok, ir tave ateitis tolimoji / Minės kaip išgamą mūsų dienos“.

Yra tokių. Tai jie kvietė svetimą kariuomenę, kad juos pastatytų į valdžią. Tai jie skelbėsi, kad jie jau užėmė valdžią. Jie dabar labai norėtų kaip nors nusiplauti sukrūvintas rankas, neigia savo kaltę, ir niekas jiems netiki. Bet jie tebe laikomi kitam tokiam atvejui, kuris tada nepasisekė.

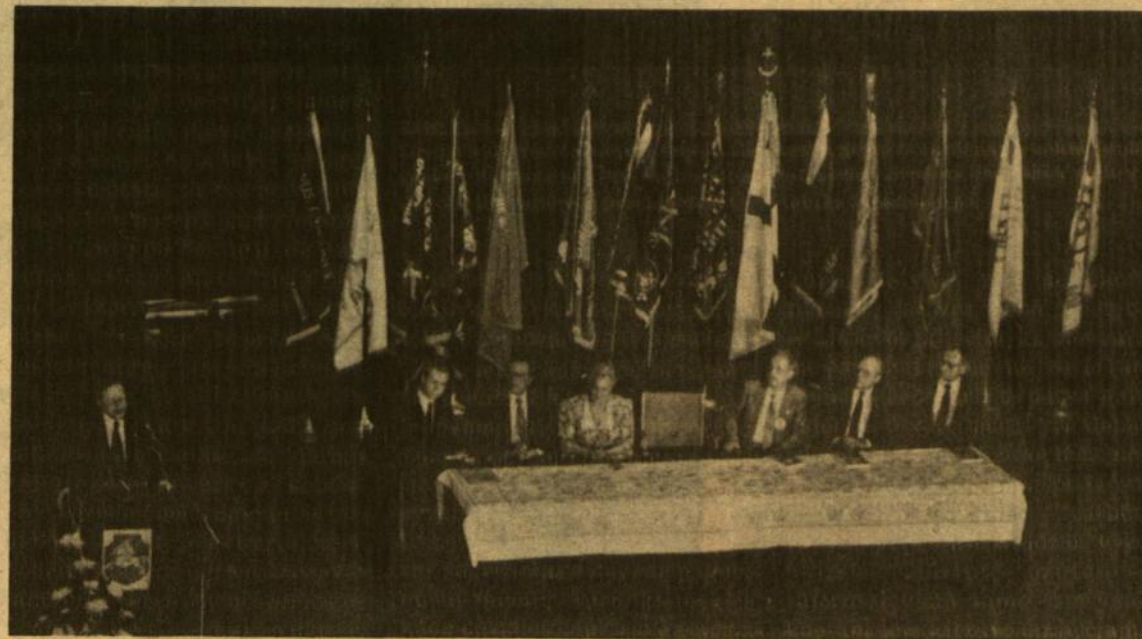
Ir tas atvejis, kaip aš sakiau, kiekvieną dieną kaba virš Lietuvos kaip grėsmė. Aš galėčiau priminti įvykius, pavyzdžiui, puldinėjimus, karinius veiksmus prieš Lietuvą mažesniu masteliu, negu tada. Visa tai tęsiasi. Pasaulis pratinamas, kad i tai nereikia labai reaguoti. Laikoma įtampa ir nerimas — o gal žmonės Lietuvoje neišlaikys ir susikibs vieni kitiems į atlapus tarpusavyje, norėdami, kad kaip nors greičiau tas pasibaigtų. Ir jeigu tai nepasibaigia, tai, matyt, kokia nors neteisinga Lietuvos vadovybės politika. Ir tai galima pamatyti: gaunat kokį nors laikraštį ir tai skaitot, tokių diskusijų yra.

Mėgstama taip iš šono kalbėti. Ir ne tik Lietuvoje, bet ypačiai iš Rytų, permetant į Vakarus. Apie tai, kad reiktų didesnio lankstumo, reiktų kompromisų, reiktų susitarti kaip nors. Tai, žinoma, ir čia kai klausia arba kai iš čia i Lietuva atvažiuoja politikai, korespondentai klausia, tai jiems ir sakai: mes jiems tų kompromisų galime pasiūlyti visą padėklą, bet tas padėklas turi ribas, o už tų ribų yra kapituliacija. O iš mūsų kaimų tik reikalaujama kapituliacijos. Tai nevadinkime kapituliacijos kompromisais.

Ir Lietuvoje taip pat — ir pernai, ir dabar — pašnekama, kad kažkokia kitokia galėtų būti ta politika, ir tada būtų lengvesnė ta kova, greitesni rezultatai. Na, galima būtų prisiminti tą kaimo močiutę, kuri sakė: „Vaikeliai, tik nepatraukit kojos atgal, nes jie užims tą vietą!“ Bet kalbi ne su kaimo močiute, kalbi su kokiais nors politiniais oponentais Lietuvoje ir klausai: „Gerai, tai ką jūs siūlot?“ Štai jų nuolatinis reikalavimas yra paklusti, pripažinti Sovietų konstituciją, sakysim, grįžti sovietų deputatams i Maskvą, būti sąjungine respublika, ir ten paskui pradėti žiūrėti, kaip ten toliau. Jie sako: „Tai ne, ne, mes taip negalvojame“. Jei ne, tai ką? Niekas negali pasakyt ką.

Todėl, kad tai, ką mes padarėme Kovo vienuolikąją praejusiais metais, buvo tam tikras perėjimas per upę ir tilto sudėginimas. Kad net pagundos nebūtų sugrįžti atgal ir galvoti, ar laikas, ar ne. Pasakėme — istorinė valanda, kada mes neturime kito pasirinkimo. Kitas pasirinkimas būtų blogiau negu niekas. Nes mes esame pirmą kartą išrinkti su žmonių įgalio-

(Nukelta į 3 psl.)

Vytautas Landsbergis kalba Maria High School auditorijoje, Chicago'je, gegužės 12 dieną. Prie stalo (iš kairės): Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministro pavaduotojas Valdemaras Katkus, Lietuvos konsulas Chicago'je Vaelovas Kleiza, Gražina Landsbergienė, JAV LB Krašto valdybos pirmininkas dr. Antanas Razma, VLIK'o tarybos pirmininkas prof. dr. Feliksas Palubinskas, ALT'os pirmininkas Grožvydas Lazauskas.

Julijos Izokaitytės nuotrauka

Apie Beethoven'o Devintąją, apie laisvę ir rūpesčius Kalbamės su Vytautu Landsbergiu

Paskutinę savo vizito Chicago'je dieną, gegužės 16, Lietuvos prezidentas Vytautas Landsbergis rytą paskyrė pasikalbėjimui su mūsiškės lietuviškos spaudos ir radijo atstovais. Spaudos konferencija vyko Chicago's miesto centre esančiame Swiss Grand Hotel, kuriame svečiai iš Lietuvos buvo apsistoję, Presidential Suite patalpose, viešbučio 41-ame aukšte. Jai pasibaigus buvo trumpa proga pokalbiams su prezidentu atskirų leidinių redakcijoms, jų tarpe ir *Draugo* kultūrinio priedo.

Kadangi pokalbiui laikas buvo griežtai ribotas — dvidešimt minučių, o paruoštų klausimų buvome atsinešę glėbį, paprašėme prezidentą Landsbergį, kad mums čia pat iš sąrašo atsiųstų kai kuriuos klausimus visus kartu pasiūlius, jis pats pasirinktų, kuriuos iš jų jis toliau pokalbyje norėtų paliesti. Prezidentas maloniai sutiko. Paskutinytis iš tos klausimų serijos buvo uždomina apie Devintąją simfoniją:

— Anomis dienomis, praėjusiais metais, po Lietuvos nepriklausomybės atstatymo akto paskelbimo Kovo vienuoliką, Vilniuje įvyko iškilmingas koncertas, kurio metu buvo grojama Beethoven'o Devintoji. Daugeliui Vakaruose tai buvo labai iškalbus momentas, nuspalvinęs ir jų atoliępį i Lietuvos žmonių siekius. Iš tikrųjų ir Jūsų paties įvaizdis pasaulyje nuo tada rišamas su Beethoven'o Devintąja. Mums būtų įdomu, kaip įvyko šis susirišimas?

(Iki tol rimtai besiklauses dėstomų klausimų, prezidentas pamazū nusišypsojo.)

— Gal aš pirmiausia ir atsakysiu i tą paskutinį — dėl Devintosios. Iš tikrųjų mane išprovokavo amerikiečiai — dabar neatsimenu ar CNN, ar CBS televizijų žurnalistai. Paklausė: kokios muzikos norėčiau, kad skambėtų jų filmuojamoje programoje, kurioje turėjau komentuoti Gorbačiovo ir Bush'o santykius. Sakiau, kad Beethoven'o. Tada klausė: kuri — Penktoji,

Vytautas Landsbergis Midway aerouoste, Chicago'je, gegužės 11 dieną sveikindamas jį sutinkančius. Kairėje — Gražina Landsbergienė, dešinėje — JAV LB Krašto valdybos pirmininkas dr. Antanas Razma.

Jono Kuprio nuotrauka

Eroica? Ne — Devintoji. Kodėl? Staiga politinis interview pasidarė aiškus. Devintoji — tai simfonija, kurioje skamba laisvė, džiaugsmas. Tai muzika, kuri kviečia i ateitį.

Nuo tada Devintoji ir įstrigo. Pasirodo, kad daugelyje vietų ji buvo atliekama su mintimi paremti Lietuvos bylą. Pavyzdžiui, Prahos pavasario festivalio 1990 metais uždaryme Vaclav Havel skyrė Devintąją simfoniją Lietuvai. Ją dirigavo amerikietis Leonard Bernstein. Sakoma, kad kai kurie demonstrantai prie Baltųjų rūmų netgi atsinešdavo rekorderius su Devintosios kasete. O Vilniuje ji buvo grojama Katedros aikštėje.

— Ar yra galimybė jai tapti tradicija, kai mes visais ateinančiais metais minėsime kasmet Kovo vienuoliką?

— Šį pavasarį Kovo vienuoliką mes minėsime kasmet Kovo vienuoliką? Ši pavasarį Kovo vienuoliką mes minėsime kasmet Kovo vienuoliką? Ši pavasarį Kovo vienuoliką mes minėsime kasmet Kovo vienuoliką?

— Kaip žvelgiate i valstybės ir Bažnyčios santykiavimą Lietuvoje? Kai kas čia žiūri potencialias problemas Lietuvos kultūriniam, o ypač teisiniams gyvenimui, galimus konfliktus įvairiose srityse, kaip jau jie, atrodo, reiškiasi Lenkijoje.

— Sakytum, kad Bažnyčios ir valstybės santykiai Lietuvoje dabartiniu metu vystosi normaliai. Didelių problemų nematau.

— Daug kam kelia nerimą dar taip neseniai atsiradusios galimybės emigracijai iš Lietuvos i kitas pasaulio dalis. Ar Jūs žiūrėtumėte i tai kaip normalų reiškinį, ar esate dėl to susirūpinęs?

— Viena dalis šitos dabartinės emigracijos iš Lietuvos yra priverstinė emigracija. Ji visai tokia kaip caro laikais. Jauni vyrai bėga nuo grėsmės būti paimitais i sovietinę kariuomenę. Emigracija, kurią skatina troškimas geresnio gyvenimo, emigracija su šeimomis — iš tikrųjų, jeigu ji pasireikš, tai bus dar tik ateityje. Ypač jei pablogės gyvenimo sąlygos Lietuvoje. Ar tokia emigraciją reikia, ar tinka smerkti? Kazin, ar galėtumėm smerkti. Žinoma, asmeniškai ir man širdj dėl jos skaudėtų. Gali, aišku, vykti i smegenų, talentų nutekėjimas iš Lietuvos — tai būtų liūdna. Tačiau šiuo metu neatrodo, kad tai opus klausimas. Užsienio korespondentai buvo nustebinti, kai Lietuvos miestų gatvėse apklausinėdami žmones atrado, kad tik mažas procentas lietuvių norėtų emigruoti. Tad emigracija yra tolimesnės ateities klausimas mums.

— Kaip paaiškintumėte šį ryškų nuotaikų skirtumą emigracijos atžvilgiu tarp Lietuvos ir Sovietų Sąjungos aplamai. Čia atvykstantis, pavyzdžiui, rusai mokslininkai noliūdin kad Maskvoje

jaunimas i emigraciją iš Sąjungos žvelgia kaip i vienintelį būdą išsigelbėti iš nelinksmos Sąjungos padėties.

— Skirtumas nuo Sovietų Sąjungos būtų tas, kad žmonės Lietuvoje turi vilties. Jie pamatė permainas, pamatė laisvę ir ją realizuoja. Skaito, kalba, rašo, gali pasirinkti darbus, turėti nuosavybę. Mato aplinkui skatinantį gyvenimą, daugiau negu žmonės Sovietų Sąjungoje. Ten daugiau beviltiškumo. Reformos — žodinės. Ten demokratinės jėgos silpnos. Ateities perspektyvos menkesnės.

— Lietuvoje, kaip Rytų Europos šalyse, atmetusiose komunizmą, aplamai, girdėti balsų iš rašytojų, kitų menininkų, būsantįjančių: kaip jie išsilaikys iš savo kūrybinio darbo naujoje santvarkoje, ar netaps rinkos aukomis?

— Tam tikra dalis rašytojų yra susirūpinę ir šitaip kalba. Viskas Lietuvoje keičiasi, keičiasi ir rašytojų padėtis. Anksčiau jie buvo komunistinės valstybės išlaikomi. Bet išlaikomi nelygiai. Rašytojų pagrindinis rūpestis buvo išsaugoti savarankiškumą. O gėrybių paskirstymas buvo būdas smegenų pirkimui. Meluojančiam buvo mokama daugiau. Nemeluojantis buvo spaudžiamas. Rašytojų sėdėjimas valstybės biudžete toliau nebebus toks aiškus. Žinoma, valstybės lėšomis ir dabar dar remiamos įvairios kūrybos sritys — labai ryškiai teatras. Bet reikės gyventi rinkos sąlygomis — tai neišvengiamo.

— Šalia aiškių didžiųjų Lietuvos rūpestių dabartiniu metu — apginti teisę i nepriklausomą valstybinį gyvenimą, įtvirtinti tą teisę tarptautinėje arenoje, kokios vidinio Lietuvos gyvenimo sferos Jus, kaip valstybės galvą, šiuo metu labiausiai rūpina?

— Nurodysiu dvi pagrindines. Rūpina, kaip pasieks ekonominės reformos žemės ūkyje. Kaip įsitvirtins naujai atsikuriantys ūkininkai, kooperatyvai, bendrovės. Kai tai bus įvykę, mes būsim laimėję. Bet dabar tai kelia nerimą.

— Tačiau Jūs optimistas?

— Esu optimistas. Truks metai ar dveji. Kad tai įvyks, neabejoju. Antras didelis rūpestis — mūsų švietimo sistema, tos sistemos reformavimas. Mes paveldėjome sugadintą švietimo sistemą. Ji perkuriama — iš tikrųjų jau ir veikia — pagal naują įstatymą. Tačiau įstatymas — viena, sąlygos — kita, žmonės — trečia. Ir naujoje sistemoje dar yra vidinių neatitikimų. O švietimas, jo vaidmuo, svarba Lietuvai, jos ateičiai — tai labai jautri vieta.

(Padėkoję Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkui Vytautui Landsbergiui, užleidome kitiems vietą prie jo stalo atskirame kambaryje, kur vyko pokalbiai su spaudos žmonėmis.)

Aušra Liulevičienė

Laima Petraitytė-Aleksienė

* * *

Tu — rauda raudoje,
Kanklių stygų melodija.
Avilys išdraskytam sode
Ir šaltinių vanduo užnuodytas.

Tu — i duoną subėgę rugiai,
Pasiklystantys žodžiuose kirčiai.
Išdažyti sodybų langai,
Radiacija, nešanti mirtį.

Tu — judrus skruzdėlynas miške.
Gal tai tolimas miesto aidas?
Ką apkaltint našlaičiai galės,
Gal kiekvieną pragertą veidą?

Bet gyvenimo medis gajus
Kraičių skrynių seniai užaugo.
Lino rankšluosty austi ženklai
Mūsų širdis nuo sniego saugo.

Aš vis klausiu tavęs: ar išverssi
Netikruoju žvilgsniu išmatuota?
Iškentėjus blokadą ir lagerius,
Su vilties spingsule už groty.

* * *

Palaiminta banga,
Kuri išplauna gintarą
Iš paslaptinių
Jūros klodų.
Ir gatvė,
Kurioje ant grindinio
tarp blokų
Laisva mintis
Basom atbėga pedom.

Užsidegę ir dega, dega!
Popieriniai medžiai
Su iškreiptom,
Su netikrom šaknim.

Bijūnų žiedais
Apkaišykim blokadinę sieną!
Bijūnų žiedai —
Nebijojimo vėliavos!

Tu, pavargusio
Veido žioge,
Ir tu, neįvertinto
Darbo bite,
Ir tu, vienadiene plaštaka,
Susikibkim širdžių krauju.
Ir suklupkim
Ant asarų
Upės kranto
Po žvakės
Šešelio ženklų.

* * *

Motinos! Lietuvos atgimimo motinos!
Jei ištraukėte tautines
Juostas iš skrynių,
Išdžiovinkit jas
Meilės Tėvynei šviesoj,
Nes labai jos sudrėko nuo asarų.
Kanklių melodija —
Švelniai lapojantis augalas.
I jo šaką tvirtai įsikibe,
Sustabdykime tankų užimą,
O grėsmingą lektuvą
Paverskime vyturiu.
Audžia ir audžia šaknim žalumą
Ankstyvais žodžiais žiedų
Prakalbėjęs pavasaris.
Kaip nustumt netikrumo debesį?
Ir pašaukti vardu Tėvyne?

Motinos, devyniasdešimtųjų metų motinos!
Atsiveškit vaikus
I Katedros aikštę.
Te palaimina juos
Atgimimo ženklai ir vėliavos
Ir žvakutės ant kryžkelės delno.

Tiktai nepasitraukit iš laisvės kelio...

(Atkelta iš 2 psl.)

jimais. Mus įgaliojo daryti šita sprendimą. Jeigu padarysim kitą, tai mes išduosim žmones, ir mes patvirtinsim 1940 metų nusi kaltimą — galų gale ji įteisinsim. Tai, žinoma, kad ne. Ir štai ir visas politikos nelankstumas iš to. Kad yra riba, kurios padorus žmogus negali peržengti.

Vakarams klostojama Lietuvos padėtis

O ana pusė, sovietų pusė, vis dėlto įstengė savo didele propagandos ir įtakos jėga Vakaruose pasiekti to, kad ir iš Vakarų pusės, kaip sakiau, pakalbama, net paskutiniame Baltųjų rūmų „statement'e" yra reiškiamas viltis, kad abi pusės parodys pakankamą lankstumą ir taip toliau. Reiškia, jei kas nors yra ne visai gerai, tai, matyt, abi pusės kaltos. O jeigu abi pusės kaltos, tai nėra reikalo spausti vieną to mylimo pono Gorbačiovo pusę.

Tegu taip ir būna — gal jie kada nors ir susitars.

O visa esmė yra teisėje ir teisiniuose dalykuose. Turėtų būti aišku, kad ir šiaip jau okupuotame krašte, jeigu okupantas paskelbia savo įstatymus arba savo konstitucijos veikimą tame krašte, tai teisinio pagrindo tam nėra — yra tik jėgos teisė. Gali priversti vykdyti tuos įstatymus, taip, kaip ginkluoto žmogaus įsakymus. Tau liepiama taip daryti, jeigu tu taip nesielsi, tau galas. Ir nepaisant kiek metų yra praėję, padėtis yra ta. Bet priedo, padėtis yra ta, kad išreikšdami Lietuvos žmonių valią, išrinkti deputatai dar i pasakė, atskirai paimdami, kad sovietų įstatymai, sovietų konstitucija neturi galios, o tiktai Lietuvos įstatymai, Lietuvos konstitucija. Na, didysis kaimynas tvirtina be jokio argumento, be jokio pagrindo, kad jis tebėra mūsų šeimininkas, kad jo konstitucija toliau Lietu-

voje veikia arba turi būti pripažįstama. Kartais jie susipainioja šiek tiek. Ir pradeda reikauti, kad mes atstatytume jų konstitucijos veikimą. Reiškia, pripažįsta, kad ji neveikia.

Bet Vakarams vėlgi parduodama tokia i blizgantį popieriuką įvyniota prekė, kad štai prezidentas Gorbačiovas linkęs išspręsti Baltijos klausimą, bet tiktai konstituciniu keliu. Tai labai gražiai skamba, ar ne? Ir visi gali paploti — visi naivūs žmonės, deja, kai kada ir dideli politikai. Sako: matot, kaip gražiai Gorbačiovas kalba. Jis jums duos nepriklausomybę. O ką jis pakiša po tuo popieriuku? Kokiu konstituciniu keliu? Pagal kieno konstituciją? Ir kokią teisę ir kokią galią gali turėti ana? Jis nori jai mums primesti. Jis siūlo mums nepriklausomybę ta kaina, kad pirmiau pripažintume jo valdžią. Reiškia, istotume galų gale i Sovietų Sąjungą po penkiasdešimties metų. O tada jis su mumis pradės kalbėtis apie nepriklausomybę. Taip, bet Vakaruose tokia prekė parduoda. Už konstituciją — taip. Prašome, gerbiame. Jūs gyvenate šitame krašte. Jeigu gana daug kas nesupranta, net iš didelių valdžios vyrų, tai aš manau, kad jūs suprantate, apie ką iš tikrųjų kalbama ir kokia suklastota karta šitame pokeryje yra kišama arba naudojama.

O tai nėra visiškai taip tiktai teisinis, teorinis dalykas. Prezidentas Gorbačiovas, pavyzdžiui, paskelbė įsakymą, kad visi sukurti valstybiniai bankai turi būti vėl centralizuoti ir būti pavaldūs valstybiniam bankui Maskvoje. Skelbia, kad visa teisėsaugos sistema, tai yra milicija, policija ar kaip bebūtų pavadinama, turi būti pavaldi tiksliai jam Maskvoje. O visokie kitokie dariniai, pavyzdžiui, municipalinė policija arba Lietuvos (ka gi, jis tebemano, kad mes (Nukelta i 4 psl.)

Ruošiantis sutikti Vytautą Landsbergį puotoje Field Museum of Natural History, Chicago'je, gegužės 14 dieną.

Julijos Izokaitytės nuotrauka

Sutinkant Vytautą Landsbergį Midway aerouoste, Chicago'je, gegužės 11 dieną.

Julijos Izokaitytės nuotrauka

„Tiktai nepasitraukit iš laisvės kelio...“

(Atkelta iš 3 psl.)

esame Sovietų Sąjungoje — gal ir nemano, bet taip sako), tai yra mūsų policija — jau dabar yra neteisėtose ginkluotos formuotės, kurias jis įsako nuginkluoti. Ką jau kalbėti apie mūsų krašto apsaugos sistemą arba apie savanorių tarnybą. Ir kai kur tokie veiksmai yra išplėtojami dideliu mastu. Lietuvoje pavieniai užpuolimai naktimis prieš policininkus gal jums buvo žinomi. Juodaberetinėms užpuolė. Rygoje užpuolė pačią Vidaus reikalų ministeriją. Mes irgi ne vieną kartą laukėme, ar nebus puolama ir triuškinama mūsų Vidaus reikalų ministerija, policijos akademija. Vieną pastatą jie yra užgrobę tą pačią sausio 12-13.

Tai tokių dalykų galime laukti kasdien, ir visiškai, anot jų, teisėtu pagrindu, nes pagal jų įstatymus ir prezidento Gorbačiovo įsakus yra liepta nuginkluoti. Taip pat ir su bankais. Mūsų vyriausybė išleido specialius potvarkius, kad bankai bus ginami, naudojant šaunamąjį ginklą. Ten yra šiek tiek policininkų, galbūt bus krašto apsaugos vyrų. Gal spėsime pašaukti žmones, kad ateitų kūnais uždengti. Nežinome, kurią dieną gali būti daromas banditų užpuolimas, su ginklais ir mosuojant prezidento Gorbačiovo įsaku, kad tai visiškai teisėtas veiksmas, daromas pagal kitos valstybės įstatymus.

Lietuvai reikalinga politinė apsauga

Gruodžio mėnesį, kai aš čia buvau pirmą kartą pasimatyti su jūsų šalies prezidentu, aš prašiau politinės apsaugos, kuri galėtų būti įvairaus pobūdžio, nuo diplomatinio santykių atstatymo iki kai kurių konkrečių pagalbos žingsnių, bet tiesiai vyriausybės vardu padaromų, valdžios vardu, iš šitos valstybės pusės. Arba kokia nors paprasta, skystičia, deklaracija, kuria Jungtinės Amerikos Valstijos perspėtų ir paaiškintų, kad jokios sovietų pretenzijos apie jų konstitucijos galiojimą Lietuvoje neturi pagrindo. Tai drausmintų, tai pasakytų aiškiai — jūs neprisi- dengsite jokia sovietų konstitucija, jokių Gorbačiovo įsakų. Jeigu pulsitės su ginklu, būsite užpuolikai. Jūsų veiksmams bus agresija prieš kitą šalį.

To ir toliau reikia. Aš šiandien kalbėjau iš ryto per jūsų televiziją ir pasakiau, kad, viena vertus, yra požymiai, kurie rodo, kad visiškai pilnas diplomatinis pripažinimas artėja. Bet artėja ir naujas ginkluotas puolimas. Mes Lietuvoje tą labai gerai jaučiame ir žinome iš turimos informacijos, iš to kaip juda kariuomenė, kas yra rengiama per komunistų partijos tinklą ir su atvykstančių iš Maskvos instruktorių pagalba. Ir aš pasakiau, kad klausimas yra: kas pirmiau ištiks mus — ar politinė parama ir tam tikras atgimimas, ar smūgis, po kurio Vakarų valstybės paaimuosų kurį laiką, gal pabars, gal keliems mėnesiams sustabdyt kreditus, o paskui pasakys: ką gi, ta Lietuvos valdžia iš tikrųjų tokia nelanksti buvo, pati kalta, bent iš dalies. Yra labai gerų būdų politikoje ir diplomatijoje tvarkyti savo reikalus taip, kaip trumpalaikiu požiūriu atrodo naudingiau. Nors tai gali kaip tik būti pražūtinga ilgesnio laiko požiūriu.

Todėl aš kalbu šiandien su jumis ne tik kaip su lietuviais, bet ir kaip su amerikiečiais, kurie esate rinkėjai, turite savo kongresmenus, senatorius. Jūsų giminės, jūsų draugai, jūsų pažįstami amerikiečiai, daug kur šitoje šalyje, taip pat turi savo kongresmenus ir senatorius. Dabar ten yra iškelta svarstymui rezoliucija kongresmeno Ritter'io ir senatoriaus Riegle, kurioje yra beveik viskas, ko reiktų mūsų apsaugai irėjimui į priekį, į pažan-

Vienas iš retų momentų Vytauto Landsbergio viešnagės Chicago'je metu — prie pianino savo kambariuose Swiss Grand Hotel.

Julijos Izokaitės nuotrauka

gą, ir atgal į laisvų valstybių šeimą, taip kaip mes suprantame sugrįžimą į laisvų šalių būrį. I mūsų teisėtą vietą visose tarptautinėse organizacijose. Bet tam, kad ta rezoliucija būtų svarstoma, būtų priimama, reikalingas dėmesys, reikalinga veikla čia šitoje šalyje. Galvokite apie tai. Nėra reikalo jūsų prašyti daryti tai, ką jūs patys norite daryti.

Bet reikia daryti daug. Reikia vienyti jėgas. Reikia, kad nebūtų tokių situacijų, kaip seniau kai kada šitos valstybės valdžia pasakydavo, kad ji neturi aiškaus vaizdo, ko lietuviai nori, todėl, kad vienos organizacijos kalba vienaip, kitos kalba kitaip. To tikrai negali būti. Nes per daug lemiama laikotarpi gyvename. Dar aš kai kada pagalvodavau

pernai: mes esame gavę dviejų trijų bent jau valstijų, o taip pat iš kai kurių kitų „district“ arba „county“ tokius Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo oficialius dokumentus. Ir tokia mintis man kildavo: na, gerai, tegu lietuviai dar vienoj valstijoje ir dar kitoj valstijoje paveikia tą vietinę valdžią: gal mes galų gale surinksim tas penkiasdešimt, ar kiek ten reikia? Gal nereiks nei penkiasdešimties, užteks daugumos. Čia žinoma gal reiktų pastudijuoti jūsų įstatymus: kelių valstijų valia turėtų būti jau privaloma ir prezidentui.

Turbūt yra įvairių būdų išvystyti, išplėtoti tokias Lietuvos parėmimo kampanijas. Ne tiktai solidarumo žodžiais, ne tiktai vaistais, už kuriuos mes dėkingi. Ir mums, žinoma, labai daug ko reikia. Aš galėčiau čia išvardinti daugybę dalykų. Kad ir, pavyzdžiui, kai man sako: štai gera, moderniška ligitinė Kaune, o gimdymo skyriuje trūksta gana paprastų tokių aparatų, kurie reikalingi kūdikiams, gimstantiems su kvėpavimo defektu. Jie turi vieną tokį aparatą, o kūdikių — keli. Ir tie kiti miršta, todėl, kad nėra tų aparatų, jie kainuoja keletą tūkstančių dolerių. O kiek kainuoja kūdikių gyvybė — jų juos galima išgelbėti. Aš galėčiau papasakoti daug. Yra tų projektų daug, yra prašymų įvairiose organizacijose, ir jūsų organizacijose taip pat. Tai irgi svarbu, brangu ir labai paliečia pačius jautriausius žmogiškos būties dalykus, bet ir to nepakanka.

Reikia politinės paramos, kuri gali būti gauta tikrai veiksmams. Kai kurie jūsų, gal beveik vidutinės kartos žmonės, prisimena, man pasakoja, kaip jie būdami jauni, entuziastai, prisirakindavo grandinėmis prie Baltųjų rūmų arba dar kažkur vartų. Turbūt tai buvo Kalantos susidėginimo metai ar kas nors panašaus. Ar

nimu. Pirmas bandymas ir yra minėtos varžytinės. Lėšos, surinktos, pardavus grafikos ir akvarėlės darbus, atskaičius išlaidas rengimui, bus pirmas indėlis į „Sugrįžimo“ programos sąskaitą. Šios varžytinės pasitar-naus ir Lietuvos dailininkams. Tai pirmas bandymas parodyti plačiai JAV visuomenei dailininkų darbus, sužinant, ar tie darbai suprantami, ar turi pasisekimą. Noriu tikėti, kad ir jums labai svarbu, kad išliktų mūsų vaikams ir vaikaičiams tai, kas taip brangu mums ir kas sunkiu darbu buvo sukurta.

Dar sykį kviečiu jus su šeima ir bičiuliais į Balzeko Lietuvos kultūros muziejų. Įsigydami Lietuvos menininkų darbus, idėsite ir savo dalį į „Sugrįžimo“

dabar taip būtų, jei ateitų diena X Lietuvai? O aš esu prašęs jūsų prezidento, kad jeigu ateis ta diena, Jungtinės Valstijos tą pačią akimirką paskelbtų, kad pripažįsta Lietuvos valdžią ir nepriklausomybę. Nors ir tankams jau veržiantis į mūsų valdžios pastatus, kad agresorius būtų įvardintas, pasmerktas. Ir galbūt sustotų, nenorėdamas būti užpuoliku prieš Jungtinių Valstijų pripažįstamą valstybę.

„Jūs padėkit mums...“

Bet čia irgi jūs reikalingi. Mes jau neturėsime ką pasakyti. Mes viską pasakėm. Mes galim tik paskutinį dalyką padaryti, kaip tie žmonės prie televizijos bokšto.

Bet jūs, brangieji, galite padaryti daugiau. Atleiskite. Ir būkit pasirodę tam, nes ir Lietuva turi progą, ir galbūt pasaulis turi progą, Europa turi progą apginti dar vieną demokratijos lopinėlių prie Baltijos jūros ir pasukti istoriją nuo komunistinio totalitarizmo į teisinges valstybes buvusios Rytų imperijos vietoje, pasukti jau dabar. Tai vis tiek įvyks, net jeigu mūsų kova bus sustabdyta ar palaužta kuriam laikui. Ji negali būti visai sunaikinta. Gali būti žmonės sunaikinti, bet ne tauta ir ne jos kova. Ir praeis keleri metai — grius tas visas nešvarus pastatas ant supuvusių pamatų. Bet ar reikia prarasti tuos kelerius metus, kada yra galimybė dabar įtvirtinti, apginti demokratiją ir tuos principus, kuriais remiasi visa šita didžioji šalis. Ir mes norime juos *ten* įtvirtinti. Ir mes sakome — jūs padėkit mums. Jums užtenka tik vieno parašo. Jums nereikia siųsti karinio laivyno su helikopteriais ir šimto tūkstančių jūsų jaunuolių kariauti už kažkokią mažą valstybę ar tautą. Mes patys viską darom. Jūs tik vieną parašą padėkit. Kodėl ne? Būkit malonūs, klauskit šito kasdien!

Ačiū jums už dėmesį, kantrybę.

programos taupyklė. (Belieta pridėti, kad Leonas Narbutis, studijos „Lion Frame“ savininkas, jeigu varžytinių metu įsigyti darbai būtų rėminami jo studijoje, 20 nuosimėjų lėšų, gautų už šių darbų įrėminimą, aukoja Lietuvos kultūros fondui remti.)

Vida Dautartienė
Lietuvos kultūros fondo darbuotoja

Lietuvos teatras New York'e

Birželio mėnesį Lietuvos Vals-tybinis teatras debiutuoja New York'e. Jų spektakliai bus dalis New York International Festival of the Arts. Lietuvos Valstybinis teatras globoja The Joyce Theater ir Lincoln Center Theater. Žiūrovai turės progos pamatyti „Dėdė Vania“ ir „Kvadrata“. Abiejų vaidinimų režisierius yra Eimuntas Nekrošius, vienas iš talentingiausių Lietuvos režisierių. Tarp jo ankstyvesnių produkcijų yra „Ilga, kaip šimtmetis, diena“, „Pirosmeni, Pirosmeni“ ir Gogolio „Nosis“. Keturis iš penkių paminėtų veikalų Chicago's teatro mėgėjai turėjo progos pamatyti dviejų teatro viešnagių metu (teatras tada vadinosi Jau-nimo teatru). Teatras buvo įkurtas 1975 metais, o Eimuntas Nekrošius ten pradėjo darbą 1976 metais.

Visų bilietų kaina — 30 dolerių. Vaidinimai vyksta lietuvių kalba su vertimu į anglų kalbą, kuris girdimas tuo pačiu metu per ausines. Spektakliai prasideda ketvirtadienį, birželio mėnesio 13 dieną, Joyce teatre. Šis teatras yra 175 Eighth Avenue prie 19th Street. Informacija apie bilietus gaunama, skambinant Joyce Charge (212) 242-0800.

Spektakliai vyks tokia tvarka:

Naujos knygos

Alfred Erich Senn

• **Alfred Erich Senn. CRISIS IN LITHUANIA, JANUARY 1991.** Chicago: Viewpoint Press, 1991. 19 puslapių. Kaina — 2 doleriai. Knygutė gaunama „Drauge“ ir iš „Akiračių“, 9245 South Pleasant Avenue, Chicago, IL 60620.

Kaip Liūtas Mockūnas pažymi, University of Wisconsin istorijos profesorius Alfred Erich Senn tikrai turėjo laimėti būti Lietuvoje jos kritiškais momentais. Jis buvo tris mėnesius Lietuvoje, gimstant Sąjūdžiui, buvo 1990 metų sausio mėnesį, Lietuvoje besilankant Gorbačioviui, o šiemet jis kaip tik lankėsi Vilniuje sausio mėnesį, kai Maskva bandė nuversti teisėtą ir žmonių išrinktą Lietuvos valdžią.

Senn'o knygutės turinį gerai susumuoją pirmoji jos pastraipa: „Tarp sausio 7 ir sausio 14 dienos 1991 metais sovietų kariauna puolė beginklius civilius Lietuvoje, Lietuvos vyriausybę pergyveno rimtą politinę krizę, promaskvinės jėgos paskelbė valdžios perėmimą, ir šimtai tūkstančių lietuvių iš visų respublikų kampų atvyko Vilniun parodyti savo paramą tautinei nepriklausomybei. Tai buvo beveik nepanešamos įtampos ir netikrumo laikotarpis. Galop, nors neišėjo aiškaus laimėtojo, lietuviai išėjo iš krizės su nauju tautinės vienybės ir pasiryžimo pojūčiu.“

Knygutė duoda puikią įvykių apžvalgą — ją perskaitęs skaitytojas gerai orientuos, kas, kada ir kur dėjosi. Autorius stengiasi savo politinių simpatijų neišduoti, todėl skaitytojas gauna nuomones iš pozicijos ir opozicijos. Yra ypač įdomu sekti LDDP atstovų pasisakymus. Iš kny-

gutės sunku pajusti, kad dėl sausio mėnesio įvykių LDDP bus bene viena iš didžiausių pralaimėtojų. To, aišku, prieš įvykius nebuvo galima pramatyti: štai sausio 10 dieną LDDP atstovas Bronius Genzelis seime reikalauja, kad Landsbergis atsistatdytų. Padėties rimtumą buvo sunku tuo metu suprasti — socialdemokratų partijos galva Kazimieras Antanavičius tą pačią sausio 10 dieną argumentavo, kad Landsbergis per daug reagavo į jedinstvininkų demonstraciją, ir jam atrodė, kad žmonių budėjimas prie Aukščiausiosios Tarybos pastato yra nereikalingas, nes niekam negrąšinama.

Tą patį ketvirtadienio vakarą spaudimas padidėjo. Vilniaus aerouostas buvo uždarytas dėl rusų darbininkų streiko. Naktį 30 tankų ir apie tūkstantis desantininkų važinėjo Vilniaus gatvėmis. Penktadienį apie vidurdienį kareiviai užpuolė spaudos rūmus. Čia buvo pralietas kraujas. Lietuviai buvo įsitikinę, kad bus puolamas Parlamentas. Tačiau naktis ir po jos sekęs šeštadienis buvo palyginti ramūs. Viskas pasikeitė po vidurnakčio. Pagal Senn'o laikrodį, pirmieji tankų šūviai buvo paleisti 1:36 v.r. prie televizijos bokšto. 2:09 v.r. televizijos signalas buvo nutrauktas tuoj po to, kai televizijos kamera stebėjo įsiveržusius desantininkus. Prie televizijos bokšto smurtas dar tęsėsi dvi valandas. Kai šaudymas prie bokšto nutilo, lietuviai grįžo nešini radijais, priversdami sovietų kariauną klausyti Radio Liberty rusų laidos pranešimus apie jų ką tik įvykdytą kruviną darbą.

Ypač svarbus Senn'o liudijimas apie tą naktį prie Parlamento rūmų, kai susirinkusieji laukė sovietų kariaunos puolimo. Baisi įtampa tęsėsi ir dienos metu, nes sovietų komendantas buvo išleides ultimatumą, kad parlamento rūmai būtų ištuštinti. Pirmadienį specialūs daliniai (Pskovo divizija — tai jie liejo kraują prie radijo ir televizijos bokšto) buvo permesti į Latviją naujais intimidacijos uždaviniais. Pirmadienį pagaliau Landsbergiui pasisekė susiskambinti su Gorbačiovu, kuris sakė, kad jis ne tik smurto nebuvo įsakęs, bet net apie jį nežinojės.

Kodėl sovietų kareiviai nepuolė Parlamento rūmų? Gali būti, kad vada! nebuvo tikėjęsi tokio didelio kraujo praliejimo prie televizijos bokšto. Taip pat Vilniuje esantys 200 užsienio korespondentų jau ir taip siuntė Sąjungai kenkiančias žinias į užsienį. Buvo kalbama, kad lietuviai žadėjo Parlamento rūmus padegti — joks sovietų kareivis rūmų nebūtų gyvas palikęs. Pulkininko Alksnio interpretacija, kariuomenė buvo pasiruošusi pulti, bet Gorbačiovas juos sulaikė. Autorius pažymi, kad lietuviai parodė paramą nepriklausomybei būdu, kuris iškalbesnis negu bet koks referendumas. Jie išėjo iš krizės įsitikinę, kad nežiūrint, kokia tamsi būtų artimoji ateitis, galų gale jie laimės.

Knygutė švairiai atspausdinta, neilustruota. Jos gale yra pridėtas Alfred Erich Senn'o reportažų, jau spausdintų *Aki-račiuose*, sąrašas. Skaitytojai gal akysna kris Senn'o naudo-jama kiek savita ortografija (pavyzdžiui, „Edinstvo“ vietoj iprastus „Jedinstva“, „Eltsin“ vietoj „Jelcin“). Nėra visai aišku, kodėl lietuviškiems žodžiams nėra lietuviškų ženklų. Tai ypač apgadina pavardes.

Knygutė yra labai vertingas liudininko (ir išsilavinusio istoriko-stebėtojo) dokumentas ir tuo verta skaitytojų dėmesio.

Balzeko lietuvių kultūros muziejaus vykdomasis direktorius Valentinas Ramonis, Lietuvos kultūros fondo atstovė Vida Dautartienė, Lietuvos dailininkų sąjungos atstovas Rimtas Tarabilda.

Jono Tamulaičio nuotrauka